

Rapport

efter kvalitetsgranskning av
Rätten till utbildning i Önstaskolan
i Västerås kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Önstaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför under läsåret 2012-2013 en kvalitetsgranskning av *Rätten till utbildning - Grundskolans arbete för att främja närvaro och motverka frånvaro så att elever fullgör sin utbildning*. Granskningen omfattar grundskolans årskurser 6-9. Det övergripande syftet med granskningen är att bidra till att skolor och huvudmän i större utsträckning vidtar ändamålsenliga åtgärder för att elever ska fullfölja sin utbildning och därmed att barns rätt till utbildning bättre tillgodoses. Granskningen vid Önstaskolan i Västerås kommun ingår i detta projekt.

Önstaskolan besöktes den 16-17 januari 2013. Ansvariga inspektörer var utredarna Kjell Gyllenswärd, Kristina Dhenstrand och Teresia Granlund. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av rätten till utbildning omfattar cirka 20 skolor och huvudmän.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor och huvudmän som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor och huvudmän. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Önstaskolan

Önstaskolan med årskurs 6-9 i grundskolan och årskurs 7-9 i grundsärskolan och totalt cirka 350 elever, ligger i stadsdelen Önsta/Gryta i Västerås kommun. Inom Önstaskolan finns även en specialverksamhet (ÖSV) för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. I form av elevens val erbjuder skolan

profiler i fotboll, innebandy och media. Önstaskolan är organiserad som en skolenhet som leds av en rektor.

Lärarna är organiserade i fyra arbetslag, två för årskurs 6-9 i grundskolan, ett för grundsärskolan årskurs 7-9 och ett för specialverksamheten (ÖSV). Varje elev har två mentorer som har ett speciellt ansvar för sin elevgrupp.

På Önstaskolan finns ett elevhälsoteam bestående av rektor, skolsköterska och specialpedagog. Från skolområdets stödteam har skolan tillgång till kurator och psykolog. Skolan har också ett elevsocialt team där rektor, skolsköterska, specialpedagog, elevstödsamordnare och fritidsledare ingår. Skolan har ett antimobbingteam och en kamratstödjarverksamhet kallad "Here 4U".

Av skolans redovisning av genomsnittlig ogiltig frånvaro för de senaste två månaderna framgår att 52 elever har haft en ogiltig frånvaro på 2-4 lektioner/vecka och att 16 elever haft en ogiltig frånvaro på mer än fyra lektioner/vecka. Några enstaka elever har lång sammanhängande ogiltig frånvaro.

Resultat

Att främja närvaro

*Skollagen*¹ anger att utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. För eleverna ska det finnas personal inom elevhälsan som arbetar förebyggande och hälsofrämjande och stödjer elevernas utveckling mot målen. Enligt *Skolverkets allmänna råd*² innebär främjande insatser att skolan arbetar övergripande och förebyggande för att öka elevernas närvaro och minimera frånvaro i utbildningen. *Forskning och beprövad erfarenhet*³ pekar på att elevernas arbetsmiljö har betydelse för att motverka att frånvaro uppstår. För barn och ungdomar som lever i utsatta situationer är skolans arbete för att främja närvaro av stor betydelse.

Inom bedömningsområdet granskas skolans arbete med att organisationen, lärandemiljön samt den sociala och fysiska miljön ska stödja närvaro. Granskningen omfattar också elevernas delaktighet i arbetet. Vidare granskas elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete med att stödja elevernas närvaro.

Skolans främjande och förebyggande arbete

¹ Skollag (2010:800)

² Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan.*

³ Se referenslista

I intervjuer med olika elevgrupper, lärare, elevhälsopersonal och fritidsledare framkommer att de tror att de flesta elever i Önstaskolan känner sig trygga och trivs på skolan, även om det alltid finns några elever som inte känner sig helt trygga. I skolans egen enkät hösten 2012 har åtta procent av eleverna svarat att de inte känner sig trygga på skolan och det har skolan försökt komma tillrätta med under höstterminen. Lärarna beskriver en skola med blandat upptagningsområde vad gäller elevernas socioekonomiska bakgrund, goda relationer till eleverna och ett gott samarbete i lärargruppen. Lokalernas utformning gör det svårt för personalen att ha en bra överblick över vad som händer på skolan, men med organiserade rastvaktsscheman försöker skolan se till att vuxna finns där det behövs. På central plats i skolbyggnaden finns en cafeteria för årskurs 7-9, som sköts av skolans fritidsledare och som är en populär mötesplats för både elever och personal. Lärare betonar den viktiga förebyggande funktionen som cafeteria har genom att både elever och personal möts på ett naturligt sätt. Fritidsledaren har nära kontakt med de elever som befinner sig i cafeteria och har en bra överblick över vad som händer där. Skolans personal uppmärksammar om elever befinner sig i cafeteria fast de borde vara på sina lektioner och har uppfattningen att den ogiltiga frånvaron har minskat betydligt under detta läsår sedan skolan diskuterat fram gemensamma regler kring ordning och frånvaro.

I intervju med elever framkommer att lärare och fritidsledare är viktiga för att det upprätthålls en god ordning på skolan och att eleverna känner att personalen bryr sig om eleverna. Vid intervju av elever sägs bland annat "Ofta är det lärare i cafeteria, då säger de till och tar eleverna till lektionen", "Det är ganska många lärare i korridorerna", "Det är ganska många vuxna som jobbar med frånvaro och sociala saker" och "Lärarna är bra på att se elever som inte är på lektioner". Eleverna upplever att lärarna under läsåret blivit mer noggranna med att registrera sena ankomster och frånvaro. Av intervjuerna framkommer dock att lärarna inte alltid har en likvärdig rapportering. Elever berättar att vissa lärare inte kontrollerar närvaron och att vissa lärare har en gräns på tio minuter för att registrera sen ankomst medan andra har en gräns på två minuter.

I intervju berättar rektorn att kommunen från den 1 januari 2013 gått över från en beställar-/utförarorganisation till en mer traditionell organisation där alla skolfrågor ligger under en nämnd, och att det förmodligen kommer ge ett mer effektivt utnyttjande av skolans resurser i kommunen. Rektorn anser att det varit svårt att få del av de stödresurser som finns på områdesnivå och central nivå i elevhälsoarbetet i form av kurator och psykolog. Psykolog kommer till skolans elevhälsomöten en gång i månaden och kurator kan i vissa ärenden kopplas in via psykologen. Ingen av dessa funktioner har arbetat direkt med

eleverna utan enbart som deltagare på möten och genom viss handledning av personal. Rektorn berättar att skolan i stället har byggt upp ett väl fungerande samarbete med kuratorn på det närbelägna Familjecentrum, där samtal och insatser kan göras mer utifrån ett helhetsperspektiv och tillsammans med elevers familjer, vilket ofta visat sig vara en framgångsrik modell.

Rektorn är insatt i skolans digitala system för närvaro- och frånvarorapportering men har noterat att rutinerna inte alltid fungerar som de ska, t.ex. vid mentors frånvaro och när vikarier ska registrera frånvaro. Skolan har efter en studiedag den 26 november 2012, utarbetat skriftliga rutiner för lektioner, där hanteringen av sen ankomst och frånvaro ingår, dock utan definitioner av begreppen kring sen ankomst och olika former av frånvaro.

Mentorerna har en viktig roll för det närvarofrämjande arbetet och ska enligt rektorn kommunicera med hemmet varannan vecka om vad som är på gång i klassen, ge allmän information och påminna om prov etc. Det framkommer i intervjuer med rektorn och elevhälsoteamet att lärarna generellt tar ansvar för rapportering av elevers närvaro och frånvaro. Dock förekommer det att vårdnadshavare inte får meddelande samma dag som en ogiltig frånvaro uppstår och enligt elevhälsoteamet kan det ibland ta 4-5 dagar innan vårdnadshavare får denna information. Vårdnadshavare kan logga in i frånvarosystemet hemifrån. Lärarna uppger att de vet vilka elever som har ogiltig frånvaro, att de säger till när de möter dessa elever i skolans allmänna utrymmen och att man infört gemensamma strukturer på lektionerna för att minska risken för att de "droppar" i väg. De säger att skolan har stora klasser och att det ibland kan vara svårt att märka om det försvinner någon elev. Lärarna har nu börjat skriva lektionens sluttid på tavlan och arbetar med stängd klassrumsdörr. Lärarna säger sig vara medvetna om att de måste arbeta för ökad närvaro och att de efter elevenkäten och studiedagen hösten 2012 tagit fram en del gemensamma riktlinjer för att arbeta mer förebyggande för att motverka frånvaro.

Elevhälsoteamet respektive elevsociala teamet på Önstaskolan har möten varje vecka. En gång i månaden medverkar även polis, personal från områdets fritidsgård och kurator från Familjecentrum i elevsociala teamets möten. Vid båda teamens möten diskuteras aktuella elevärenden i vilka elevteamen kan behöva gå in med stöd och då används i förekommande fall aktuell frånvarostatistik på individnivå som underlag.

Skolan har organiserat klassråd, elevråd och mentorstid med eleverna men i intervju med elever framkommer att de ändå inte känner sig delaktiga, trots att Skolinspektionens inspektörer under besöket på skolan får ta del av flera exempel där elever i hög grad har varit delaktiga. För kontakten med vårdnadshavare finns öppna föräldraråd ett par gånger per termin och veckobrev som

skickas hem till vårdnadshavarna. Rektorn menar dock att intresset för föräldraråden för närvarande inte är så stort från vårdnadshavare och att mötena inte är så välbesökta. Ogiltig frånvaro har inte varit uppe som en punkt på föräldrarådet.

Önstaskolan har ett system med kamratstödjare enligt ett koncept kallat "Here 4U". Skolstödsamordnaren berättar att hon och en fritidsledare har möten med denna grupp en gång i veckan, och att gruppen består av elva elever som sökt uppdraget och blivit utvalda av personalen. Fritidsledaren och skolstödsamordnaren på Önstaskolan ansvarar också för verksamheten "Trygg skola" där alla elever under årskurs 6 och 7 är schemalagda med en lektion per vecka kring frågor som har med elevernas trygghet på skolan att göra. Det handlar bland annat om värderingsövningar, vad man får och inte får göra med datorer samt trygghetsvandringar där eleverna identifierar eventuella otrygga ställen eller situationer på skolan.

Fritidsledaren och skolstödsamordnaren arbetar också med idrotts- och kulturverksamhet i Önstaskolan och ser det som en del i det förebyggande och främjande arbetet och menar att om eleverna har gemensamma positiva upplevelser, bidrar det till ett positivt klimat på skolan. Skolstödsamordnaren ger exempel på skolans idrottsförening med stort elevinflytande och FN-dagen då skolans personal stod vid ingången och hälsade alla elever välkomna och med skyltar informerade om barnens rättigheter. Skolan arbetar också förebyggande tillsammans med andra aktörer i närområdet och har genom den så kallade "Ung-gruppen" en positiv samverkan med fritidsgård, polis, Familjecentrum, bibliotek och kyrka. Skolan och eleverna medverkar även i det så kallade "Önsta-rådet" där det arrangeras skräpplockardagar, kulturdagar, hälsovecka med mera.

Ytterligare en del i det generella främjande arbetet är skolans skoltidning "Grytlappen", som ges ut en gång per termin. Det senaste numret från december 2012 innehåller intressanta artiklar om läroplanen och betygssystemet, skrivna av och för elever.

Det främjande och förebyggande arbetet för att motverka frånvaro och främja närvaro, syns inte tydligt i skolans mål och dokumentationen av skolans systematiska kvalitetsarbete, trots att skolan gör en rad praktiska främjande insatser i detta arbete. En sammanställning av alla de insatser som görs kan förmodligen öka medvetenheten hos elever, personal och vårdnadshavare kring detta arbete. I Önstaskolans kvalitetsrapport för läsåret 2011/2012 finns dock en målsättning om att ett bra arbetsklimat ska genomsyra verksamheten och där en av indikatorerna är att ingen ogiltig frånvaro ska förekomma.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Önstaskolan har rutiner för det utredande och åtgärdande arbetet för elevernas undervisning och närvaro, men att rutinerna behöver förbättras för att omfatta alla elever så att berörda vårdnadshavare alltid får information om en elevs ogiltiga frånvaro samma dag. Skolan behöver också se över sin organisation för elevhälsa så att eleverna får bättre tillgång till kurator och psykolog. Vidare bedömer Skolinspektionen att det saknas enhetliga rutiner för registrering av frånvaro och tillförlitliga underlag för att kunna utröna eventuella mönster i elevers ogiltiga frånvaro i syfte att vidta åtgärder som främjar elevernas närvaro.

Skolinspektionen bedömer att Önstaskolan arbetar med att skapa en miljö för eleverna som främjar närvaro. Av det arbete som fungerar väl kan nämnas det förebyggande arbetet som bedrivs på skolan och den samverkan som finns med andra organisationer i närområdet. Det främjande och förebyggande arbetet för att motverka frånvaro, kan dock tydliggöras mer i skolans mål och dokumentation.

Att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro

*Skollagen*⁴ anger att rektorn ska se till att utreda orsaken till frånvaro för elever med hög frånvaro. Rektorn ska vidare vid behov sätta in åtgärder med utgångspunkt i den genomförda utredningen samt följa upp de åtgärder som vidtagits. Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁵ syftar utredningen till att ge en bild av orsaken till frånvaron. Lärarna bör framför allt fokusera på skolrelaterade orsaker till frånvaron, men också uppmärksamma andra orsaker. Elevhälsans utredning kan omfatta såväl skolrelaterade som andra orsaker. *Forskning och beprövad erfarenhet*⁶ pekar på att en elevs frånvaro kan bero på faktorer som är kopplade såväl till skolan som utanför skolan. För att kunna utreda och hitta fungerande lösningar för elever med hög frånvaro och komplex problematik måste det finnas en organisation för samverkan mellan skola, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri. Samverkan med eleven och elevens vårdnadshavare är också av stor betydelse.

⁴ Skollag (2010:800)

⁵ Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan.*

⁶ Se referenslista

Inom bedömningsområdet granskas kvaliteten i det utredande och åtgärdande arbetet samt resultaten av insatta åtgärder på individnivå. Granskningen omfattar även skolans samverkan med elever och vårdnadshavare. Vidare granskas samarbetet mellan elevhälsans personal och lärarna samt om det finns en fungerande samverkan mellan elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Skolans utredande och åtgärdande arbete

För kommunens skolor finns ett dokument "Gemensam handlingsplan för grundskolan och grundsärskolan F-9 vid elevers frånvaro", reviderat 2011-08-31, som används av rektorn och elevhälsoteamet på Önstaskolan. Där finns en generell handlingsplan för kommunens skolor där det bland annat anges att elever i grundskolan ska vara närvarande på samtliga schemalagda lektioner, att det är lärarens ansvar att registrera elevers frånvaro, att ogiltig frånvaro innebär ett miljöhälsoproblem och måste åtgärdas. Vidare anges att förebyggande arbete är det bästa sättet och att ett konkret och heltäckande åtgärdsprogram som både skolans personal, elever och föräldrar ställer sig bakom, förbättrar arbetet. Av dokumentet framgår också att frånvaro ska noteras vid varje lektionstillfälle eftersom man då lättare kan se mönster i när eleven inte är på plats och att det är vårdnadshavarens ansvar att ta del av frånvarorapporteringen. Vid konstaterad ogiltig, långvarig eller ofta förekommande frånvaro finns en ärendegång beskriven, dock utan definition av de olika frånvarobegreppen och ingen rutin för anmälan av hög frånvaro till huvudman. I handlingsplanen finns en rad framgångsfaktorer beskrivna kring arbetet med att motverka elevers frånvaro, utifrån erfarenheter från en annan kommun. Där beskrivs bland annat vikten av att det är personal med god relationskompetens som arbetar med elever som uppvisar oroande frånvaro, att det finns bra länkar mellan lärare, elev och vårdnadshavare, att det finns struktur i skolarbetet, att man har en kort egen stund varje dag tillsammans med de elever som uppvisar oroande frånvaro, att man ger tidiga insatser och att man ger tydlig information om handlingsplan och ansvarsfördelning. I handlingsplanen beskrivs också kritiska faktorer som kan ge ökad risk för att elever blir helt frånvarande från skolan. Där nämns skoldagar efter lov, helger och sjukdom, vid byte av skola och vid skolstart, inför prestationer i skolan, vid ostrukturerade situationer i skolan (t.ex. friluftsdagar, temadagar) och vid konflikter med skolkamrater eller i hemmet.

Önstaskolan har enligt rektorns redovisning en ganska stor grupp elever med återkommande ströfrånvaro. Under en tvåmånadersperiod hösten 2012 registrerades 52 elever med 2-4 lektioner ogiltig frånvaro per vecka. Enligt elevstödsamordnaren befinner sig de flesta av dessa elever på skolan men går inte

på alla lektioner. Många av dessa elever omfattas av särskilt stöd och åtgärdsprogram som följs upp regelbundet av skolan. Vitesförelägganden för vårdnadshavare har hittills inte varit aktuellt för skolans del. När personal på skolan signalerar att en elev har frånvaro som är ogiltig eller oroande, tar specialpedagogen upp ärendet i elevhälsoteamets veckomöte. Enligt rektorn har specialpedagogen kontroll över frånvarosituationen men tillägger att mentorerna ibland kan brista i sin information till elevhälsan. Det händer att specialpedagogen upptäcker att en elev har hög frånvaro först när en sammanställning tas ut ur frånvaroregistreringssystemet.

I intervju med elevhälsan framkommer att skolan har några elever som har hög frånvaro från skolan och att vissa elever är i korridorerna under lektionstid. De tror också att det kan finnas mer frånvaro bland eleverna än den som registreras i systemet. Elevhälsoteamet beskriver att skolan har en rutin där mentorerna ska göra en utredning och föra informationen vidare till elevhälsan. De beskriver vidare att elevhälsan borde få information tidigare i vissa ärenden när en elev har frånvaroproblematik. Det förekommer även att mentorer inte rapporterar alls till elevhälsan. I ett fall fick elevhälsan information genom en annan elev som larmade att hennes kompis var mycket frånvarande. I intervju med eleverna framkommer att de inte känner till att psykolog och kurator finns att tillgå på skolan. Specialpedagogen analyserar frånvarosituationen, ibland även på skolnivå. Till exempel har skolan nu på försök delat grupperna i matematik eftersom det har varit stora klasser. Detta är nytt och ännu inte utvärderat, men specialpedagogen säger att många elever tycker att stora klasser är besvärligt. Dessutom är det vanligt med frånvaro på morgonen och att en del elever inte orkar hela dagen. En åtgärd som erbjuds är att gå till "Studion" under vissa lektioner, en mindre grupp med lugnare studiemiljö där två lärare arbetar. Några elever går dit direkt på morgonen. "Studion" startade vårterminen 2012 och har ökat i omfattning. Nu går 23 elever dit men på olika tider och skolan kan se resultat i form av ökad närvaro. Elevhälsoteamet berättar att personalen har kontroll på vilka elever som är i korridorerna istället för på lektionerna och att fritidsledaren i cafeterian har fått ett utökat elevansvar för att motverka frånvaro från lektioner. Tidigare blev elever oftare utestängda från lektioner men nu har lärarna på skolan diskuterat fram bättre rutiner för att förebygga sådant. Lärarna är från och med vårterminen 2013 tydligare med att registrera frånvaro varje lektion. I intervjun med elevhälsan framkommer att det i skolans arbete med elever med hög och oroande frånvaro är svårt att få stöd från kommunens stödteam, till exempel när det gäller utredningar. Även samarbetet med landstingets barn- och ungdomspsykiatri kännetecknas av dålig tillgång och information och med landstingets habiliteringsverksamhet har skolan ingen kontakt alls. Samverkan med socialtjänsten brister likaså, enligt

elevhälsoteamet, förutom någon enstaka socialsekreterare som är bra på att skapa nätverk och arbeta med helhetssyn kring eleven. Skolan har bra kontakt med polisen som regelbundet kommer med representanter till skolans samverkansmöten och även på spontana besök till skolan.

För kommunens skolor har den centrala skolhälsovården i Västerås kommun utarbetat en metodbok, som används av rektorn och elevhälsoteamen på Önstaskolan. I avsnittet med rubriken "Elever i behov av särskilt stöd", beskrivs att alla elevärenden som inte innebär akut remiss till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller annan instans inom landstinget, ska lyftas i skolans elevhälsoteam. Om ärendet är av sådan art att skolan bedömer att hjälp/insats behövs utifrån, så ska ärendet månatligen tas upp på skolans elevhälsoteam när stödteam finns med.

I intervjuer med elever framkommer att det förekommer en hel del sena ankomster och ogiltig frånvaro på skolan och att det kan bero på vilken lärare som har lektionen. Flera elever uppger att det i deras olika klasser kan handla om 2-5 elever som har återkommande ströfrånvaro. De bedömer att det kan vara mer frånvaro i textillöjd och språk och att många elever inte är med på aktiviteterna i idrott, fast de är där men inte ombytta. De säger att ogiltig frånvaro kan bero på att eleven ser lektionen som tråkig eller onödig. Håltimme kan också vara en orsak till att elever lämnar skolan, med frånvaro eller sen ankomst som följd. I elevintervjuerna sägs att lärare och annan personal oftast är bra på att se elever som inte är på lektionerna och att de har kontakt med hemmet när en elev har hög frånvaro. Genom elevintervjuerna ges Skolinspektionen en bild av att lärarna inte alltid har en likvärdig rapportering av elevernas närvaro och frånvaro, vilket kan ge otydliga signaler till eleverna och osäkra underlag i frånvarorapporteringen. Skolan har inte heller preciserat hur begreppen sen ankomst och olika former av ogiltig frånvaro ska tolkas och registreras.

Enligt lärarna ser de på Önstaskolan till att vårdnadshavare är medvetna om elevernas frånvaro och att vårdnadshavare oftast underrättas samma dag om ogiltig frånvaro. I intervju med rektorn, elevhälsoteamet och lärare framkommer dock att rutinerna inte alltid fungerar som de ska, t.ex. vid mentors frånvaro och när vikarier ska registrera frånvaron. Då kan det hända att det dröjer flera dagar innan vårdnadshavare meddelas. Vid elevens val och temadagar kan det också bli felregistrering av frånvaro och närvaro, eftersom frånvarosystemet bygger på att eleverna går enligt upprättat schema. Lärarna säger att de har extra kontroll på elever med hög frånvaro och att man ibland gör utdrag ur frånvaroregistreringssystemet för att se mönster på enskilda elevers frånvaro. Skolinspektionens inspektörer tar del av frånvarostatistik för enskilda elever och ser att de ger en tydlig bild över elevens frånvaro uppdelad på ämnen och

datum. Orsakerna kan enligt lärarna vara av skiftande slag. Ibland är det fråga om skoltrötthet, problem med kompisar eller svårt att komma in i gruppen, men om eleven mår dåligt går det inte att lösa på en gång utan är ett långsiktigt arbete. Lärarna vittnar om att de ibland kan känna sig maktlösa och otillräckliga i arbetet med enskilda elevers frånvaro. De beskriver exempel på när eleven genom att skolka tror sig straffa föräldrarna, när föräldrarna ligger i skilsmässa. Det händer också att vårdnadshavare rapporterar eleven som sjuk för att de inte mår med sitt barn. De försöker men orkar ibland inte, trots stöd. I intervju med lärarna framkommer att skolan inte har analyserat frånvaromönster som kan ha med vissa ämnen eller situationer på skolan att göra. De har dock noterat att många av flickorna kommer till idrottslektionerna utan att vara ombytt. Lärarna anser att det finns gott om omklädningsrum men inser att det kan vara besvärligt med omklädningen för vissa elever.

Av kommunens dokument "Gemensam handlingsplan för grundskolan och grundsärskolan F-9 vid elevers frånvaro", framgår att det vid långvarig eller ofta förekommande frånvaro ska upprättas ett åtgärdsprogram för eleven. På Önstaskolan görs detta enbart i de fall då kunskapskraven riskerar att inte nås.

Lärarna säger att skolan gjort en åtgärdsbank för elever med inlärningssvårigheter, men inte för elever med oroande frånvaro. De exempel på åtgärdsprogram som Skolinspektionens inspektörer tar del av vid granskningen är dock vagt formulerade vad gäller skolans åtgärder och det saknas åtgärder för att uppnå kunskapsmålen i alla ämnen. Det är också svårt att i åtgärdsprogrammen se någon progression i arbetet med att öka dessa elevers närvaro i skolan, trots att de spänner över en längre tid. Vid upprättande av åtgärdsprogram är vårdnadshavare alltid delaktiga eller informerade, enligt lärarna. I intervju med rektorn framkommer att han delegerat beslutanderätten vad gäller utredning och åtgärdsprogram till elevhälsoteamets specialpedagog. Rektorn får via diariesystemet information om vilka åtgärdsprogram som är under handläggning men har ingen utarbetad rutin för återrapportering av fattade beslut kring åtgärdsprogram och saknar därmed överblick och kontroll av skolans arbete och beslut kring åtgärdsprogram. Elevhälsoteamet framhåller att skolan har tydliga rutiner för åtgärdsprogram och att det är specialpedagogen som fattar beslut efter delegation från rektorn, men att skolan borde ha fler aktiva åtgärdsprogram. De anser också att det är svårt att se effekter av åtgärdsprogrammen och tror att åtgärderna inte är rätt eller att lärarna inte tar ansvar för att de genomförs och vill ha mer resurser istället. Elevhälsoteamet anser att skolan bör kunna arbeta mer med att förändra och anpassa undervisningen.

Önstaskolan har en skolstödsamordnare som ingår i skolans elevsociala team och som arbetar med både förebyggande insatser och direkta individinriktade insatser för att främja elevers närvaro. Hon berättar att hon gjort många hem-

besök hos dessa elever och att det ofta gäller att få med vårdnadshavaren i arbetet för eleverna. Det brukar inte heller vara svårt eftersom de vill att deras barn ska gå i skolan. Skolstödsamordnarens erfarenhet är att det är viktigt att alltid ta reda på vad som ligger bakom elevens frånvaro. Ett ärende handlade om en förälder som mådde dåligt och inte tog sig till skolan och då kunde skolan förlägga möten i hemmet och därigenom bygga upp ett förtroende och få eleven att börja gå lite mer i skolan. Eleven vågade nämligen inte lämna den sjuka föräldern. Det gäller ofta att stärka vårdnadshavaren även om det tyvärr inte lyckas alla gånger. Skolstödsamordnaren betonar att samverkan med Familjecentrum, fritidsgård samt studie- och yrkesvägledare är viktiga delar för att lyckas med att få tillbaka elever i skolan. Genom studie- och yrkesvägledaren kan det till exempel erbjudas alternativ med praktik som är anpassade till eleven.

I intervjuer med rektorn och elevhälsoteamet framkommer att samarbetet med landstingets barn- och ungdomspsykiatri inte fungerar bra. Det präglas av bristande tillgång till deras tjänster och bristande information kring berörda elever. Skolhälsovården kan skicka remisser dit men får ofta inte svar eller får vänta länge innan något svar ges. När det gäller landstingets habiliteringsverksamhet har skolan inte någon upprättad kontakt alls med denna verksamhet. Även samverkan med socialtjänsten präglas av dåligt informationsutbyte, förutom någon enstaka socialsekreterare som försöker skapa en helhetsbild där man arbetar tillsammans med skolan. I intervju med lärare och elevhälsoteamet framkommer att anmälan till socialtjänsten och nätverksträffar mellan skola och socialtjänst ofta inte leder till något resultat.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver tillförsäkras ett bättre stöd från kommunens stödteam och förbättra samverkan med socialtjänsten och landstingets barn- och ungdomspsykiatri samt habiliteringsverksamhet.

Enligt Skolverkets utredningar har det visat sig att tidig upptäckt och tidiga insatser vid stor ogiltig frånvaro är framgångsfaktorer för att få tillbaka elever i undervisning. Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁷ behöver utredningen vid komplicerade elevärenden utformas utifrån en helhetssyn som avser elevens hela skolsituation.

⁷ Skolverkets allmänna råd (2012): *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*

Skolinspektionen bedömer vidare att skolan behöver förbättra sitt utredande arbete kring elever med oroande frånvaro genom åtgärdsprogram med mer konkreta insatser och uppföljningar för att öka elevens närvaro och möjligheter att nå kunskapskraven i alla ämnen. Rektorn behöver förbättra rutinerna för beslut om åtgärdsprogram, som är delegerade till specialpedagog, så att det alltid sker en återrapportering till rektorn.

Skolan behöver också definiera begreppen för sen ankomst och hög frånvaro och se till att mentorer inte hanterar ärenden med oroande och hög frånvaro för länge, innan anmälan görs till elevhälsan. Skolan behöver även utarbeta en rutin för när oroande och hög frånvaro ska anmälas till huvudmannen.

Att följa upp kvaliteten i arbetet med att främja närvaro och åtgärda frånvaro

*Skollagen*⁸ anger att rektorn systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen med inriktningen mot de mål som finns för utbildningen. Enligt *Skolverkets allmänna råd*⁹ bör skolans analys av frånvaron utgöra underlag för rektorns kvalitetsarbete. *Forskning och beprövad erfarenhet*¹⁰ pekar på att ett systematiskt arbete med insamling av frånvarostatistik, analys och åtgärder för tidig upptäckt av elevers frånvaro har betydelse för att öka närvaron.

Inom bedömningsområdet granskas skolans kvalitetsarbete med fokus på att främja närvaro och åtgärda frånvaro. Granskningen omfattar skolans uppföljning av frånvaro, analyser och utvecklingsbehov.

Skolans kvalitetsarbete

Västerås kommun har ett centralt framtaget dokument, "Gemensam handlingsplan för grundskolan och grundsärskolan F-9 vid elevs frånvaro", som används av rektorn och elevhälsoteamet på Önstaskolan. Dokumentet är dock okänt för de lärare som vi intervjuar på skolan och saknar definition av de olika frånvarobegreppen. Dokumentet innehåller generella skrivningar vad som gäller för skolplikt, frånvaro och arbetsgången vid konstaterad ogiltig frånvaro

⁸ Skollag (2010:800)

⁹ Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan.*

¹⁰ Se referenslista

eller ofta förekommande frånvaro för enskilda elever, dock inget om uppföljning av frånvaro på skolövergripande nivå.

För Önstaskolan finns också ett framtaget dokument "Kvalitetsrapport-grundskola/grundsärskola avseende läsåret 2011/2012". Under rubriken "Normer och värden" har skolan ett formulerat mål om att ett bra arbetsklimat ska genomsyra alla verksamheter och som en indikator för detta angett att ingen ogiltig frånvaro ska förekomma. I skolans analys av detta mål anges att mätresultatet för frågan "Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer", ökat kraftigt hos eleverna. Under rubriken "Övergångar och samverkan" har skolan i sin analys konstaterat en tendens att de elever som inte når gymnasiebehörighet eller minst E i alla ämnen, är elever som skolkat mycket samt där flera instanser är inkopplade (BUP, socialtjänst, familjeläkare, polis mm). Skolan konstaterar vidare att "Skolket är det första och tydliga tecknet. Vi följer stadens plan i frånvarohantering och jobbar med att alltid ha rätt grupper kopplade i systemen så rapporteringen blir rätt."

I intervju med rektorn framkommer att skolan inte systematiskt och på skolövergripande nivå följer upp resultaten av insatta åtgärder för elever med oroande frånvaro. Det finns till exempel ingen analys gjord över om frånvaro är mer frekvent i vissa ämnen, vissa lektioner eller vid vissa tidpunkter. Dessutom förekommer det att elevers frånvaro felregistreras eller inte uppmärksammas i ett tidigt skede, så att underlagen för analys inte blir tillförlitliga. Rektorn tycker dock att han kan se vissa frånvaromönster ibland, det kan till exempel vara en elev som har sämre relation till någon lärare och att eleven då går på vissa lärares lektioner men inte andras. Rektorn säger sig inte se frånvaromönster för vissa ämnen men att morgontider kan vara svårt. Enligt rektorn söker skolan efter framgångsfaktorer på individnivå men inte systematiskt på skolnivå.

I intervjuer med lärare och elevhälsopersonal bedömer de att elevernas frånvaro minskat under det senaste läsåret i och med att skolan infört skärpta rutiner kring lektioners början och slut samt mer noggrann registrering av sena ankomster och frånvaro. I intervju med rektorn framkommer att skolan saknar stöd från områdesförvaltningen, socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och habiliteringen kring arbetet med elever i behov av mer omfattande stöd.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolan inte systematiskt och på skolövergripande nivå följer upp resultaten av insatta åtgärder för elever med oroande frånvaro. Det dokumenterade systematiska kvalitetsarbetet på Önstaskolan

behöver förbättras så att det omfattar skolans främjande, utredande och åtgärdande arbete mot frånvaro samt resultatet av detta arbete.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med granskningen är att bidra till att skolor och huvudmän i större utsträckning vidtar ändamålsenliga åtgärder för att elever ska fullfölja sin utbildning och därmed att barns rätt till utbildning bättre tillgodoses. Därtill kan granskningen bidra till att tydliggöra olika kvaliteter i arbetet med att elever ska fullfölja sin utbildning. För de huvudmän och skolor som granskas förväntas granskningen mer omedelbart leda till att:

- Huvudmannen uppmärksammas på det ansvar den har för att säkerställa alla elevers rätt till utbildning.
- Skolans arbete med att främja närvaro och åtgärda frånvaro förbättras.

Granskningen omfattar grundskolans årskurser 6–9 och utgår från följande frågeställning:

Genomförs utredningar och vidtas tidiga åtgärder av sådan kvalitet att eleverna kan genomföra sin utbildning?

Fokus i granskningen är huvudmannens och skolans främjande, utredande och åtgärdande arbete.

Metod och material

För att få en så god bild som möjligt av hur skolan arbetar med granskningens frågeställningar har intervjuer genomförts på såväl skol- som huvudmannanivå. Då projektets frågeställningar innebär att komplexa frågor ska besvaras har intervjuer valts som central informationskälla. Utöver intervjuer har granskningen utgått från dokument.

Intervjuer har genomförts med företrädare för kommunen, huvudmän för fristående skolor, rektorer, elevhälsopersonal, lärare och elever. Intervjuer med elever har huvudsakligen gett information om skolans främjande och förebyggande arbete. Övriga intervjuer har utöver dessa områden gett information om skolans utredande och åtgärdande arbete samt kvalitetsarbetet.

Inför granskningsbesöken har dokument samlats in från både skolor och huvudmän. Insamlade dokument, bl.a. åtgärdsprogram samt kommunens och skolornas redogörelser för arbetet med elever med hög frånvaro, har gett information till granskningen. Dokumenten har även utgjort underlag för fördjupande frågor vid intervjuerna.

Referenslista

Urval av centrala referenser

Fostvedt U., Nilsson Å och Pettersson A. (2011). *Gr Dropouts, kartläggningsrapport* http://grdropouts.se/sites/default/files/kartlaggningsrapport_DO.pdf

Jönsson, Annelis (1990). *Skolk – en forskningsresumé*. Skolöverstyrelsen. Metarapport nummer 1.

Skolinspektionen (2009). *Varannan i mål*. Rapport 2009:1.

Skolinspektionen (2011). *Skolpliktsbevakning 40–2010:268*.

Skollagen (2012:800). 2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning, 3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen, 4 kap. Kvalitet och inflytande, 5 kap. Trygghet och studiero 7 kap. Skolplikt och rätt till utbildning.

Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*.

Skolverket (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan*. Rapport 309.

Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Rapport 341.

Statens offentliga utredningar 2010:64 (2010). *Se de tidiga tecknen – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola*. Delbetänkande av Utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn.

Sveriges kommuner och landsting (2012). *Barnen i fokus. Exempel på förutsättningar för ett framgångsrikt stöd till barn och unga*.